

Imre er død - leve dverggåsa!

Av alle fugleartene som hekker i Norge, er dverggåsa den eneste med status som globalt utrydningstruet. I den nye norske rødlista er dverggåsa oppført som kritisk truet og med en restbestand i Fennoskandia på ca. 20 hekkende par, er det ikke tvil om at situasjonen er kritisk – svært kritisk!

Etter først å ha foretatt et imponerende mytetrekk til Taimyr-halvøya i Nord-Sibir, deretter et høsttrekk gjennom det nordlige Kasakhstan og forbi Svartehavet, ankommer de norske dverggjessene til det velkjente vinterområdet i Hellas! Når de så forhåpentligvis etter hvert returnerer til Finnmark i mai i 2007, har de gjennomført et imponerende «sløyfe-trekk» på anslagsvis 2800 km, som hittil har vært helt ukjent og som mangler sitt sidestykke blant europeiske hekkefugler.

Av Ingar Jostein Øien, Tomas Aarvak & Morten Ekker

Gjennom bruk av satellittsendere har NOF tidligere sporet trekkrutene og vinterkvarterene til den globalt truede fennoskandiske dverggåsbestanden som i sin helhet hekker i Finnmark. I 1995-1996 ble den europeiske trekkruta via Kaninhalvøya i Russland, Hortobágy i Ungarn og videre til vinterområdene som ligger i Kerkinisjøen og Evrosdeltaet i Hellas dokumentert. I tillegg påviste vi at noen av dverggjessene benyttet en annen trekkroute videre fra Kaninhalvøya. Den går videre østover og krysser Uralfjellene, og fortsetter videre sørover gjennom den brede Ob-dalen helt til et sentralt rasteområde i det nordlige Kasakhstan. Etter vellykket satellittsporing i 2004 av russiske dverggjess som hekker i det nordlige Ural og som også trekker gjennom Ob-dalen til Kasakhstan, fant vi at denne trekkruta går videre sørover langs det Kaspiske hav og ender opp i vinterkvarter som ligger

i det historiske Mesopotamia i Irak (se Øien & Aarvak i VF nr. 1-2005). Dette bidro til en konklusjon om at norske dverggjess som benytter den samme ruta gjennom Russland, overvintre i disse krigsherjede områdene.

I mai for snart ett år siden ble det på nytt fanget inn dverggjess på Stabursneset i Finnmark. Tre fugler (ett par og en voksen hann) ble påsatt GPS satellittsendere – utstyr som angir nøyaktig informasjon om fuglenes posisjon. Dette inngikk som ledd i et stort EU-prosjekt som har som målsetting å sikre den europeiske trekkruta for dverggås (se Øien m.fl. VF nr. 4-2005). Fangsten var av stor betydning for prosjektet, og i Finland (WW-Finland koordinerer prosjektet) satte landets største dagsavis *Iltta Sanomat* i gang en navnekonkurranse blant sine lesere. Fuglene i paret fikk navnene Finn (norsk guttenavn) og Nieida (samisk ord for jente). Den voksne hannen fikk det ungarske gut-

tenavnet Imre. I løpet av høsten skulle det vise seg at både Finn og Nieida, og særlig Imre skulle bli internasjonale kjendiser og viktige informanter til bevaringsarbeidet.

Alle de tre fuglene mislyktes med hekkingen og allerede midt på sommeren la de ut på et imponerende trekk på 2800 km rett østover til en samleplats for mytende dverggjess på tundraen på Taimyr-halvøya i Nord-Sibir. Etter endt myting satte de kursen vestover igjen, men dreide sørover opp langs Ob-elva og videre til kjente høst-rasteplasser i Nord-Kasakhstan. På veien videre sørover fra Kasakhstan, gjorde de tre gjessene en uventet manøver - de dreide vestover igjen. Den 30. oktober stoppet signalene fra Imres satellittsender i den russisk landsbyen Bolsjoi, ikke langt fra byen Volgograd (tidligere Stalingrad). Det var da ganske klart at Imre var i alvorlig trøbbel – mest sannsynlig død. I ettertid har vi gjennom våre russiske

Imre skapte overskrifter i høst. Bilder og omtale av dverggåshannen som ble skutt under høsttrekket ved landsbyen Bolsjoi i Russland gikk Europa rundt og bidro (forhåpentligvis) til økt bevissthet om dverggåsas kritiske bevaringsstatus. Foto: Ingar Jostein Øien.

samarbeidspartnere fått bekreftet at Imre ble skutt her i de siste dagene i oktober. Imres skjebne ble gjenstand for betydelig omtale i media, både i Norge og utlandet.

Finn og Nieida fortsatte heldigvis sitt trekk videre mot vest, langs nordkysten av Svartehavet og endte til slutt opp i Nord-Hellas – overvintringsområdet for de gjessene som følger den europeiske trekkruta. Dette viser altså at de to trekkrutene ikke er separate, og at de norske dverggjessene som bruker den østlige trekkruta mest sannsynlig ikke følger sine russiske artsfrender hele veien ned til Irak.

Avgjørende betydning for bevaringsarbeidet

Med basis i denne nye kunnskapen arbeider NOF og DN nå tett sammen med BirdLife-partnere, WWF-Finland og flere andre institusjoner i de fem landene som samarbeider i EU-LIFE

prosjektet for å sikre den europeiske trekkruta.

For bla. å sette fokus på betydningen av overvintringsområdene i Nord-Hellas, besøkte det internasjonale prosjektteamet Kerkinisjøen og Evrosdeltaet i november 2006. Finn og Nieida opererte da i en flokk på 42 dverggjess i Kerkini – sammen med titusenvis av andre vannfugler. Evrosdeltaet representerer selve kjerneområdet for dverggåsa vinterstid og selv om deler av deltaet er vernet, er det her flere faktorer som utgjør trusler for dverggåsa. Europa fortoner seg likevel som et relativt trygt område for dverggåsa sammenlignet med Russland, og Imres skjebne bekrefter at den sentralasiatiske høst-trekkruta er langt farligere å begi seg ut på enn den europeiske, og at trusselen fra ulovlig jakt langs denne ruta er betydelig. Disse nye detaljopplysningene om dverggjessenes trekkruer og rasteplasser gir oss nå ve-

sentlig bedre forutsetninger for å kunne iverksette bevaringstiltak også langs den sentralasiatiske høst-trekkruta. Dette må skje parallelt med EU-prosjektet og forhåpentligvis vil Norge kunne arbeide for dette gjennom bla. den norsk-russiske miljøvernavtalen, som også tidligere har vært basis for viktig bevaringsarbeid i Russland (se Øien & Aarvak VF nr. 2-1998).

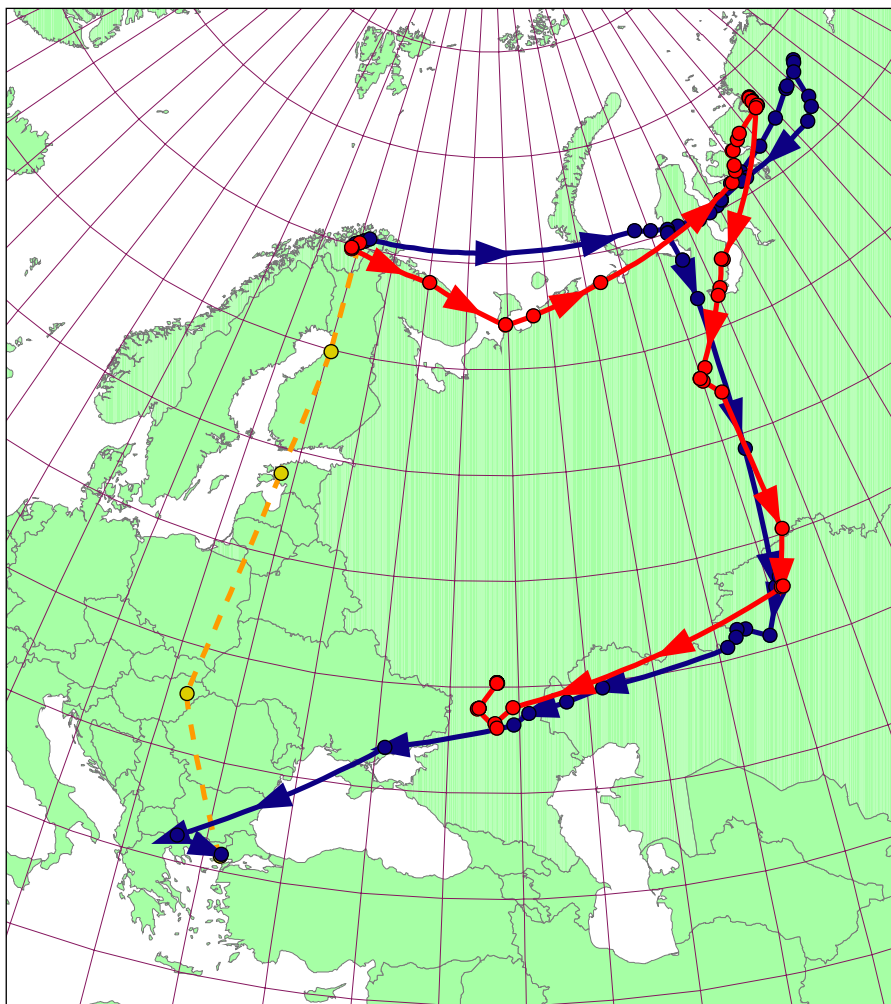
Nieida er en gammel kjenning for oss. Hun ble fanget på Valdak og fargemerket allerede i 2002. Når vi kombinerer data fra satellittsenderne med tidligere observasjoner av Nieida, kommer det fram at hun har brukt den europeiske høsttrekkruta i de årene hvor hun har hatt vellykket ungeproduksjon (2003 og 2005). I disse årene ble hun observert både på Valdakmyra med unger i slutten av august, i Hortobágy i Ungarn på seinhøsten og i Hellas på vinteren. De årene hun har mislyktes med ungeproduksjonen (2002, 2004

og 2006), har hun ikke blitt observert verken på Valdakmyra eller i Ungarn i løpet av høsten, men har derimot dukket opp i Hellas midtvinters. Det betyr at hun i alle årene med mislykket hekking har benyttet sløyfetrekket på samme måte som i 2006. Hvis dette mønsteret er felles for en større andel av den fennoskandiske dverggåsbestanden, betyr det at de velger den langt tryggere høsttrekkruta gjennom Europa til vinterområdene i Hellas i de årene hvor de har hatt vellykket ungeproduksjon. Den naturlige forklaringen på dette er at mislykket hekking «presser» fuglene til å gjennomføre mytetrekket til Sibir, og derfra blir den korteste ruten til vinterområdet i Hellas via Ob-dalen og Sentral-Asia. Når gjessene har hatt vellykket ungeproduksjon, myter de i hekkeområdet i Finnmark samtidig med at ungene vokser opp, og for disse fuglene blir det lettest å velge den europeiske trekkruta.

Denne tilleggseffekten som reprodutiv suksess vil få på voksenoverlevelsen, kan også forklare den store tilbakegangen i bestanden mellom 2000 og 2001 (se bla. Øien & Aarvak VF nr. 3-2002). Før høsttrekket starter samler parene som har hatt vellykket hekking seg i Porsangerfjorden. Høsten 2000 ble kun ett ungekull produsert og bare åtte voksne og to unger ble observert på Valdakmyra i august. Den høsten fulgte sannsynligvis storparten av dverggåsbestanden den sentralasiatiske trekkruta, og langt flere individer enn normalt ble utsatt for det kraftige jakttrykket langs denne ruta. Overvåkingsdataene viser at antallet dverggjess på vårtrekket påfølgende sesong ble redusert med 35 % (fra 2000 til 2001), og har siden holdt seg på dette nivået.

I tillegg til ny og viktig informasjon om trekkrutene og vinterområdet, har Finn, Nieida og Imre gitt oss svært verdifulle data fra hekkeområdene i Finnmark. Med bakgrunn i satellittdataene lokaliserte vi sommeren 2006 et kjerneområde for hekkende dverg-

Kart som viser hele høsttrekket for de tre dverggjessene som ble fanget på Valdakmyra i mai 2006. Den røde linjen viser trekkruta for Imre (fanget 23. mai) og den blå linjen viser trekkruta for paret Finn og Nieida (fanget 18. mai). © Norsk Ornitologisk Forening.

Dverggåsparet Finn og Nieida i Evrosdeltaet 5. januar 2007. Fargerिंगene er godt synlige, og det er også satellittsenderen på ryggen hos hannen (til høyre). I bakgrunnen er det en flokk med tundragjess © Didier Wangeluve/Royal Belgian Inst. of Natural Sciences.

gjess hvor elleve par oppholdt seg i et begrenset område på Finnmarksvidda. Flere forvaltningstiltak er nå under planlegging for den kommende hekkesesongen i dette området.

Til sammen kan det vise seg at denne nye kunnskapen får avgjørende betydning for bevaring av dverggåsa.

Dokumentasjonen gir oss anledning til å spisse tiltakene både i Norge og langs trekkrutene. Tiltak for å sikre dverggjessene vellykket hekking i Finnmark vil åpenbart ha stor effekt, ikke bare på rekrutteringen til bestanden, men også for voksenoverlevelsen på høsttrekket.